

Αντιδικτατορικός αγώνας και Έλληνες οικονομικοί μετανάστες στη Δυτική Γερμανία 1967-1974

Η Δυτική Γερμανία υπήρξε η χώρα στην οποία αναπτύχθηκε το σημαντικότερο κίνημα ενάντια στην επτάχρονη στρατιωτική δικτατορία (1967-1974), η οποία επιβλήθηκε στην Ελλάδα την 21^η Απριλίου 1967. Οι κύριοι παράγοντες που οδήγησαν σε αυτό ήταν αφενός, η παρουσία εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων μεταναστών στη χώρα, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων ήταν οικονομικοί μετανάστες και πολύ λιγότεροι φοιτητές. Αφετέρου, η ενεργητική συμπαράσταση ενός πλήθους θεσμών (κόμματα, συνδικαλιστικοί φορείς κ.ά.), καθώς και πολλών Γερμανών πολιτών στον ελληνικό αγώνα. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία ενός εκτεταμένου και ανομοιογενούς στη σύνθεσή του κινήματος από Έλληνες και Γερμανούς πολίτες, το οποίο αποσκοπούσε στη στήριξη της αντιδικτατορικής δράσης στο εσωτερικό της Ελλάδας και την αφύπνιση της γερμανικής και διεθνούς κοινής γνώμης ενάντια στο στρατιωτικό καθεστώς.

Το 1967 υπολογίζεται ότι ζούσαν στη Δυτική Γερμανία γύρω στους 200.000 Έλληνες οικονομικοί μετανάστες και μετανάστριες, αποτέλεσμα των σχετικών ελληνογερμανικών συμφωνιών του Μαρτίου του 1960. Πολλοί από αυτούς είχαν οργανωθεί αμέσως μετά την άφιξή τους σε κοινότητες και δημιούργησαν συλλόγους - μορφωτικούς, τοπικούς, αθλητικούς κ.ά., θέλοντας να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της εγκατάστασής τους, αλλά και να διεκδικήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής και εργασίας. Ήδη, πριν από την επιβολή της δικτατορίας, οι κοινότητες αποτέλεσαν χώρους πολιτικής χειραφέτησης των Ελλήνων μεταναστών και δράσης των ελληνικών πολιτικών κομμάτων, ιδιαίτερα από το χώρο του Κέντρου και της Αριστεράς.

Η επιβολή της δικτατορίας δημιούργησε τριγμούς στο προδικτατορικό ελληνικό πολιτικό σκηνικό, οδηγώντας στη διάλυση παλαιών και στη δημιουργία νέων πολιτικών κομμάτων. Τα κόμματα αυτά, κυρίως από την Αριστερά, διαδραμάτισαν ένα καθοριστικό ρόλο στην αντιδικτατορική αντίσταση. Παράλληλα δημιουργήθηκαν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό αντιδικτατορικές οργανώσεις, οι οποίες έδρασαν αυτόνομα αλλά και σε συνεργασία με κόμματα. Έλληνες οικονομικοί μετανάστες στελέχωσαν τους συγκεκριμένους φορείς από την πρώτη στιγμή του στρατιωτικού πραξικοπήματος. Στη Δ. Γερμανία, συγκριτικά με την υπόλοιπη Ευρώπη, ήταν ισχυρή η παρουσία πολιτικών δυνάμεων από τον χώρο του Κέντρου αλλά και της Αριστεράς. Οι δυνάμεις αυτές αντέδρασαν από την πρώτη στιγμή στην ελληνική χούντα, όπως αποτυπώθηκε και στις μαζικές διαδηλώσεις Ελλήνων και Γερμανών που πραγματοποιήθηκαν αμέσως μετά την 21^η Απριλίου.

Η δράση τους είχε πολλαπλά επίπεδα. Από τη μια μεριά επιδίωκαν τη συνεχή ενημέρωση της γερμανικής κοινής γνώμης για τα όσα συνέβαιναν στην Ελλάδα, συγκροτώντας έναν ισχυρό αντίλογο στον προπαγανδιστικό λόγο της χούντας. Καταγγελίες για τα βασανιστήρια, κατάλογοι με χιλιάδες πολιτικούς κρατούμενους, πληροφορίες για τις αντιστασιακές ενέργειες στο εσωτερικό που η χούντα αποσιωπούσε δημοσιεύονταν στα γερμανικά μέσα ενημέρωσης, χάρη στην δράση των συγκεκριμένων οργανώσεων. Ο στόχος ήταν η διεθνής απομόνωση της χούντας. Η de facto αναστολή της Συμφωνίας Σύνδεσης της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, η αποβολή της χούντας από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1969 υπήρξαν και αποτελέσματα των συνεχών καταγγελιών σε διεθνή fora και της πίεσης που άσκησαν οι Έλληνες στο εξωτερικό. Στη Δ. Γερμανία υπήρξαν αφενός συνεχή διαβήματα προς την γερμανική κυβέρνηση και τα κόμματα, ενώ παράλληλα διοργανώθηκαν συναυλίες, πορείες, διαμαρτυρίες με τη συμμετοχή χιλιάδων Ελλήνων οικονομικών μεταναστών και Γερμανών πολιτών.

Οι ελληνικές αντιδικτατορικές οργανώσεις ενίσχυσαν την αντίσταση στο εσωτερικό της χώρας, προσφέροντας οικονομική ενίσχυση, διεθνή ενημέρωση, αλλά και καταφύγιο σε όσους και όσες διέφευγαν από την στρατοκρατούμενη χώρα. Είναι γνωστή η περίπτωση του νομικού και πανεπιστημιακού Γεώργιου Αλέξανδρου Μαγκάκη, ο οποίος απολύθηκε από το δικτατορικό καθεστώς και συνελήφθη για αντιδικτατορική δράση. Το 1972, ενώ ήταν έγκλειστος στις φυλακές, το Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης τον εξέλεξε τακτικό καθηγητή. Ύστερα και από τις ισχυρές πιέσεις της γερμανικής κοινής γνώμης, τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου, αποφυλακίστηκε για λόγους υγείας και διέφυγε στη Γερμανία, όπου και δίδαξε.

Ένα κρίσιμο ζήτημα υπήρξε η προστασία των Ελλήνων οικονομικών μεταναστών και φοιτητών από την ίδια τη χούντα. Λόγω του μεγάλου του αριθμού, η χούντα προσπάθησε είτε να τους προσεταιριστεί, με χρηματοδοτήσεις και άλλες διευκολύνσεις, ή να τους εκφοβίσει χρησιμοποιώντας κυρίως τις προξενικές αρχές, τον φόβο της στέρησης της ιθαγένειας και της απαγόρευσης εισόδου στην Ελλάδα, τις απειλές για τους συγγενείς τους που είχαν μείνει πίσω. Οι οργανώσεις των Ελλήνων μεταναστών αντέδρασαν είτε με διαβήματα και καταγγελίες προς το γερμανικό κράτος και την κοινή γνώμη, είτε ακόμη και με παρεμβάσεις διάλυσης χουντικών εορτασμών και εκδηλώσεων.

Στην ενημέρωση και αφύπνιση των Ελλήνων μεταναστών διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο ο αντιδικτατορικός τύπος. Στη Δυτική Γερμανία κυκλοφόρησαν τα περισσότερα αντιδικτατορικά έντυπα και μάλιστα στην ελληνική γλώσσα, επιδιώκοντας αφενός να ενημερώσουν τον Έλληνα μετανάστη, αλλά αφετέρου να τον πείσουν ότι έπρεπε να αντισταθεί στο αυταρχικό καθεστώς που έπληττε την πατρίδα του. Στην ίδια κατεύθυνση, κινήθηκαν και τα ελληνικά προγράμματα των γερμανικών ραδιοσταθμών, της Deutsche Welle (Κολονία) και του Bavarian Radio (Μόναχο). Στην ίδια κατεύθυνση, κινήθηκαν και τα ελληνικά προγράμματα των γερμανικών ραδιοσταθμών, της Deutsche Welle (Κολονία) και του Bavarian Radio (Μόναχο). Το πρώτο ακουγόταν στο εξωτερικό και αποτέλεσε πολύτιμο συμπαραστάτη όσων ζούσαν στην Ελλάδα, ενώ το δεύτερο απευθυνόταν στους Έλληνες μετανάστες στη Δυτική Γερμανία.

Ο αντιδικτατορικός αγώνας των Ελλήνων στη Γερμανία σηματοδεύθηκε από εσωτερικές συγκρούσεις και διαφωνίες, καθώς άλλωστε για πολλές από τις πολιτικές δυνάμεις που συμμετείχαν, αποτελούσε το πλέον πρόσφορο μέσο για στρατολογήσεις μελών. Υπήρξαν ζητήματα που δίχασαν το αντιστασιακό μέτωπο, όπως το ζήτημα της δυναμικής αντίστασης ή η στάση απέναντι στη «φιλελευθεροποίηση» του δικτατορικού καθεστώτος. Ανάμεσα στις διαφορετικές οργανώσεις υπήρχαν, άλλωστε σημαντικές πολιτικές και ιδεολογικές διαφορές αλλά και αντιθετικές στρατηγικές και σχέδια για το μέλλον της χώρας μετά την πτώση της δικτατορίας.

Η δράση της ελληνικής αντίστασης συνάντησε την αποδοχή και τη συμπαράσταση χιλιάδων Γερμανών πολιτών, οι οποίοι στρατεύτηκαν στον αγώνα εναντίον της τυραννίας και μάλιστα σε μια χώρα που αποτελούσε το λίκνο της δημοκρατίας, ενώ παράλληλα απαιτούσαν από τη Γερμανία να αποτελέσει δύναμη υπεράσπισης της ελευθερίας, 20 και χρόνια μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στην κατεύθυνση αυτή δραστηριοποιήθηκαν και μια σειρά από γερμανικοί φορείς, ανάμεσά τους και πολιτικά κόμματα. Ιδιαίτερη μνεία οφείλεται στο SPD, το οποίο από το 1969 απέκτησε την κυβερνητική εξουσία με καγκελάριο τον Βίλλυ Μπραντ. Αν και η Δ. Γερμανία δεν διέκοψε τότε τις σχέσεις της με το δικτατορικό καθεστώς στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου και της δυτικής συμμαχίας, το SPD ενίσχυσε οικονομικά και οργανωτικά την ελληνική αντίσταση, παρά κάποτε τις διαφωνίες στο εσωτερικό του συνδεδεμένες με διαφορετικές πολιτικές στρατεύσεις και επιδιώξεις. Σημαντικός στην

ενίσχυση του αντιδικτατορικού αγώνα ήταν και ο ρόλος των συνδικάτων, όπως εκείνο της βιομηχανίας IG Metall, τα οποία ενίσχυσαν με πολλαπλούς τρόπους τον αντιδικτατορικό αγώνα, προσφέροντας οικονομική ενίσχυση και προστασία σε χιλιάδες Έλληνες οικονομικούς μετανάστες.

Δεν γνωρίζουμε το μέγεθος της συμμετοχής των οικονομικών μεταναστών στον αντιδικτατορικό αγώνα. Ένα σημαντικό τμήμα τους επέλεξε την αποστασιοποίηση από τα ελληνικά πολιτικά πράγματα, ενώ υπήρξαν και Έλληνες που υπερασπίστηκαν το στρατιωτικό καθεστώς και ήλθαν σε σύγκρουση με τους άλλους μετανάστες, οδηγώντας και στη συγκρότηση διακριτών κοινοτήτων με βάση τη στάση τους απέναντι στη χούντα. Υπήρξε, όμως, και ένα σημαντικό τμήμα που δραστηριοποιήθηκε εναντίον του δικτατορικού καθεστώτος. Οι λόγοι είναι πολλοί και διαφορετικοί. Σε κάθε περίπτωση, όμως δεν μπορούν να μην συσχετιστούν με την ίδια την εμπειρία της μετανάστευσης. Χιλιάδες άνθρωποι βρέθηκαν, χωρίς προηγούμενες εμπειρίες, σε νέα περιβάλλοντα όπου αντιμετώπισαν πολλαπλές δυσκολίες αλλά και προκλήσεις, έγιναν δέκτες πολυάριθμων πληροφοριών και ερεθισμάτων που δεν μπορούσαν παρά να οδηγούν συνεχώς στη σύγκριση ανάμεσα στο παλιό και το νέο· σύγκριση συνδεδεμένη με την πληροφόρηση που οδηγούσε συχνά στην επιθυμία της αλλαγής. Επρόκειτο για μια εμπειρία μετασχηματιστική που σηματοδοτούσε το τέλος μιας παραδοσιακής ζωής, την ανατροπή παλιών ιεραρχιών και καταναγκασμών. Για πολλούς Έλληνες οικονομικούς μετανάστες το όνειρο της επιστροφής στην πατρίδα συνοδευόταν πλέον και από την επιθυμία για την ομαλοποίηση στην ελληνική πολιτική ζωή, την απαίτηση να ζήσουν σε μια χώρα που δεν θα βρισκόταν σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης. Εκεί που βρέθηκαν, άλλωστε και οι περισσότεροι μετά την πτώση του χουντικού καθεστώτος.